

Nr 85.

Ankom till riksdagens kansli den 17 maj 1934 kl. 5 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om hänskjutande till jordbrukskreditsakkunniga av frågan om jordbrukets primärkredit m. m.

(2:a avd.)

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I:161 av herr *Johansson, Johan, m. fl.* och II:323 av herr *Wallén m. fl.*, har hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådana vidgade direktiv för jordbrukskreditutredningen att den må kunna upptaga till prövning jämväl frågan om jordbrukets primärkredit liksom också möjligheterna för ernåendet av en smidigare anpassning av ränteläget samt att utredningen måtte erhålla åläggande att forcera sitt arbete så att förslag kunna föreläggas 1935 års riksdag.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd härför, får utskottet hänvisa till motionerna.

Beslut om den i motionerna omnämnda jordbrukskreditutredningen fattades av Kungl. Maj:t den 15 december 1933. Jämlikt av Kungl. Maj:t då lämnat bemyndigande tillkallade chefen för jordbruksdepartementet den 22 december 1933 fem utredningsmän, nämligen ledamoten av riksdagens första kammare generaltulldirektören N. R. Wohlin, ordförande, ledamoten av statens egnahemsstyrelse lantbrukaren N. Adler, hovrättsassessorn A. L. Ramfors, tillika sekreterare, bankdirektören N. A. V. Brolén och ledamoten av riksdagens andra kammare lantbrukaren G. Hj. Svensson i Grönvik.

Utredningsmännen skola, i enlighet med av departementschefen angivna riktlinjer, verkställa utredning och avgiva förslag rörande formerna för en reglering av jordbrukets kreditförhållanden. Departementschefen har angivit riktlinjer för utredningen i ett yttrande till statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för den 15 december 1933 av följande lydelse:

»Under rådande krisförhållanden är frågan om jordbrukets skuldsättning värd särskild uppmärksamhet. Efter en av jordbruksutredningen verkställd undersökning om jordbrukets kreditsvårigheter vidtogo statsmakterna våren 1932 åtgärder i syfte att förhindra, att jordbrukare, som på grund av jordbrukskrisen kommit i ekonomiska svårigheter, skulle nödgas lämna jordbruket. Sälunda anvisade riksdagen för budgetåret 1932/1933 ett anslag av 15,000,000 kronor för utlämnande av ackordslån och stödlån

åt jordbrukare. För samma ändamål har för innevarande budgetår anvisats 10,000,000 kronor.¹ Verksamheten regleras genom kungörelsen den 21 april 1933 (nr 135) om ackordslån och stödlån till jordbrukare.² De viktigaste bestämmelserna i denna äro följande.

Ackordslån beviljas för genomförande av ackord samt allenast där, å ena sidan gäldenärens ställning på grund av krisen blivit så försämrad, att skulderna överstiga värdet av tillgångarna, och, å andra sidan, det synes sannolikt, att han efter ackordets genomförande kan fortsätta att driva sitt jordbruk och därunder göra rätt för sig. I ackordet deltagande borgenärerna må icke erhålla mer än 70 procent av fordringsbeloppet. Ackordslån får icke överstiga 5,000 kronor. Lånet skall, efter sju amorteringsfria år, återbetalas med en femtedel om året. Ackordslån är räntefritt i två år. Därefter gäldas 5 procent ränta å halva lånebeloppet och, sedan amorteringsskyldighet inträtt, å lånet i dess helhet. — Stödlån beviljas för betalning av gäld annorledes än vid ackord eller för anskaffande av för fastighetens brukande oundgängligen nödiga levande eller döda inventarier samt allenast där det synes sannolikt att sökanden, om dylikt lån erhålles, kan fortsätta att driva sitt jordbruk. Stödlån får ej överstiga 750 kronor. Sådant lån är räntefritt. Där låntagare åtagit sig att enligt viss plan utföra förbättringsarbete (dikning, odling m. m.) å fastigheten, anses så stor del av lånet, som motsvarar kostnaden för arbetet, gulden då arbetet inom föreskriven tid vederbörligen utförts. — Ackords- och stödlåneverksamheten handhaves av en centralnämnd samt av länenämnder inom hushållningssällskapens verksamhetsområden. De senare biträdas av låneombud. — Stödlånen hava rönt synnerligen stor efterfrågan. Av de beviljade anslagen hava i runt tal 20.8 miljoner kronor utlämnats som stödlån och 2.2 miljoner som ackordslån.

Fråga föreligger, huruvida verksamheten bör fortsättas även under nästa år. Efter anbefallning hava länsstyrelser, hushållningssällskap, ett stort antal kommuner, länenämnderna och centralnämnden yttrat sig om den hittillsvarande verksamhetens resultat och om behovet av fortsätta åtgärder. Därvid har så gott som enstämmigt vitsordats, att lånerörelsen fyllt en viktig uppgift och i ett mycket stort antal fall förhindrat tvångsförsäljningar o. d. Det har också allmänt påyrkats, att lånerörelsen måtte fortgå under 1934. Framställning till riksdagen härom är under utarbetande inom jordbruksdepartementet.³

Emellertid är det uppenbart, att denna stödverksamhet ej bör bliva permanent, förhållandena måste utveckla sig dithän, att jordbruket skänker sina utöware uppehälle och möjliggör nöjaktig förräntning av jordbrukskapitalet. Dylik balans kan uppnås genom att priserna å jordbrukets produkter så stegras, att det nu i jordbruket nedlagda kapitalet förräntas; eller ock ernås icke prisstegring i dylik omfattning, med påföljd att viss del av jordbrukskapitalet ej längre kan förräntas utan måste avskrivas. Huruvida det ena eller andra av dessa alternativ skall inträffa, sammanhänger med jordbrukets konjunkturutveckling. Denna kan ej med säkerhet bedömas. Man har dock anledning befara, att den nu i världen allt mer tillämpade handelspolitiken, som avser att förbehålla avsättningen

¹ För budgetåret 1934/1935 har riksdagen anvisat ett extra reservationsanslag av 8,000,000 kronor för utlämnande av ackordslån och stödlån åt jordbrukare (Prop. nr 24, Jordbruksutskottets utlåtande nr 12, R. skr. nr 29).

² Numera gäller kungörelse den 23 mars 1934 (nr 54) om ackordslån och stödlån till jordbrukare.

³ Jfr Prop. nr 24; R. skr. nr 29; Svensk författningssamling 1934 nr 54.

av livsmedel åt den inhemska produktionen, kommer att skärpas åtminstone de närmaste åren. Detta torde för vårt land i första hand medföra minskade exportmöjligheter, och det svenska jordbruket får alltmer lita till avsättningen inom landet av sin produktion. Går utvecklingen i denna riktning, lärer jordbrukets inkomster näppeligen kunna bringas upp till vad de voro före nu rådande kristillstånd, och frågan om en nedskrivning av det i jordbruket investerade kapitalet torde bliva aktuell.

I sådant fall kommer jordbrukets kreditfråga i ett kritiskt läge. Om fordringsägarna i större utsträckning tillgrepe lagsökningar, uppkomme svåra sociala och ekonomiska verkningar. Skulle de av tvångsåtgärderna berörda jordbrukarna verkligen få lämna sina ställen, torde uppstå en befolkningsgrupp, åt vilken det bleve svårt att finna utkomstmöjligheter. Det torde emellertid, såsom erfarenheten från Norge visar, i många fall ej lyckas för fordringsägarna att skaffa köpare till de jordbruk, som frånhänts de nuvarande ägarna. Följden bleve väl då att fordringsägarnas åtgärder ej ledde till resultat. Borgenärerna finge i stället behålla sina fordringar infrusna, och jordbrukarna sutte tills vidare kvar å sina gårdar med tyngande skulder och ovissa framtidsutsikter. I sådant läge bleve ett ingripande från statens sida sannolikt ofrånkomligt.

För närvarande kan ej bedömas, huruvida, när och i vilken omfattning ett dylikt ingripande bör ske. Genom den utredning om jordbrukets skuldsättning, till vilken uppgifter insamlas i samband med 1934 års inkomsttaxering, bör klarhet vinnas om storleken av jordbrukets skuldbörda och dennas beskaffenhet, fördelning m. m. Vid årsskiftet 1934/1935 böra huvudresultaten av utredningen föreligga. Då torde jämväl större klarhet beträffande jordbrukets konjunkturutveckling hava vunnits. Även om sakfrågan alltså knappast kan slutligt prövas förrän om ungefär ett år, är det likväl önskvärt och av förtänksamhet påkallat, att man under tiden utreder frågan samt färdigställer förslag rörande de former, vari det eventuella statsingripandet bör ske.

Vid den av mig förordade utredningen bör man utgå från, att utlämnande av de inledningsvis omnämnda stödlånen, såvitt ej oförutsedda omständigheter annat betinga, upphör med utgången av budgetåret 1934/1935 samt att i syfte att såvitt möjligt bibehålla de nuvarande innehavarna vid sina jordbruk statens ingripande för direkt lättande av jordbrukets skuldbörda därefter gives starkare effektivitet. Vid utredningen bör övervägas, huruvida möjligheten att erhålla ackord bör underlättas genom särskild lagstiftning, därvid olika alternativ böra utarbetas, enär läget kan komma att kräva mer eller mindre långt gående åtgärder i detta avseende. Möjlighet till erhållande av ackord bör i lika mån föreligga, om borgenären är enskild person, penninginstitut, samfällighet eller staten. Principiellt bör alltså statens ingripande, enligt vad nu sagts, ske i överensstämmelse med de för ackordslån gällande grundlinjerna, därvid dock förutsättes en hjälpaktion av betydligt större omfattning och effektivitet. Härutöver torde även böra prövas, i vad mån och under vilka betingelser och former skäligt bistånd kan lämnas åt jordbrukare, som utsatts för utmätning eller försatts i konkurs. Bland övriga åtgärder, som vid utredningen böra övervägas, torde också frågan om beredande av möjlighet över huvud taget för jordbrukarna till konvertering av på ogynnsamma villkor erhållna krediter i långfristiga lån med fördelaktigare räntesatser och amorteringsvillkor bliva föremål för prövning.

De här ifrågasatta statsåtgärderna böra ej omhänderhavas av de nuvarande, till stor del med hänsyn till stödlåneverksamheten upporganise-

rade lånenämnderna, utan torde verksamheten böra skötas av mera bankmässiga organ och på ett smidigare sätt. Övervägas bör, om jordbrukskasseorganisationen kan anlitas. Skulle så ej befinnas lämpligt, bör övervägas inrättandet av särskilt finansinstitut, vilket dock om möjligt bör samverka med jordbrukskasseorganisationen, sparbanker och andra penninginrättningar beträffande de lokala arbetsuppgifterna. Vidare torde böra utredas, på vad sätt för kreditrörelsen erforderligt kapital skall kunna erhållas, därvid säkerligen statens medverkan i ena eller andra formen befinnes erforderlig, ävensom vilka åtgärder i övrigt, som må erfordras för att möjliggöra här avsedda ingripande för lättande av jordbrukets skuldörda. Slutligen bör övervägas, huruvida icke den verksamhet, varom här är fråga, kunde i viss utsträckning behöva fortgå även sedan dess egentliga uppgift genomförts nämligen för att tillgodose jordbrukets behov av gynnsam sekundär- och driftskredit.

Utredningen bör uppdragas åt fem utredningsmän, vilkas arbete bör så bedrivas, att förslag i ämnet kan, därest åtgärder befinnas böra vidtagas, föreläggas 1935 års riksdag.»

Med anledning av att i motionerna hemställt om en utsträckning av den pågående utredningen till att avse jämväl frågan om jordbrukets primärkredit vill utskottet erinra, att jordbrukets speciella kreditbehov kunna uppdelas i tre större kategorier, den *primära fastighetskrediten*, som har till ändamål att förmedla fastighetsomsättningen och underlätta förvärvandet av lämpligt bruksområde, den *sekundära fastighetskrediten* med huvudsakligt ändamål att bereda tillgång till det kapital, som erfordras för anläggningar och förbättringsarbeten, vilka endast efter längre tid kunna beräknas återgälda nedlagda kostnader, samt slutligen själva *driftskrediten*, som avser att i första hand täcka de regelbundet återkommande behoven av rörelsekapital men även att möjliggöra sådana förbättringsåtgärder, som kunna förväntas mycket snart återgäldas genom ökad avkastning från fastigheten.

Beträffande den primära jordbruksfastighetskrediten har på begäran av 1927 års riksdag (R. skr. den 17 maj 1927 nr 196) verkställt en allsidig utredning av 1927 års jordbruksfastighets- och skogskreditsakkunniga, som den 27 december 1929 avgivit betänkande i ämnet (Statens offentliga utredningar 1929:36). De sakkunnigas förslag föranledde år 1930 åtgärder från statsmakternas sida (prop. nr 265; bankoutskottets utlåtande nr 47; R. skr. nr 302), huvudsakligen innebärande dels öppnande av möjlighet till belåning av växande skog, dels ock en höjning av hypoteksföreningarnas belåningsgräns från 50 till 55 procent av egendomsvärdet.

Slutligen må anmärkas, att jordbruksutredningen i sitt den 12 april 1932 avgivna betänkande angående åtgärder för lindrande av jordbrukets kreditsvårigheter (Statens offentliga utredningar 1932:12) även berört frågan om åtgärder i avseende å primärkrediten. Jordbruksutredningen har därvid dels framlagt förslag om ökade möjligheter för sparbankerna att tillgodose jordbrukets behov av primär och annan långfristig kredit (jfr

bankoutskottets av kamrarna godkända utlåtande nr 71 till 1932 års riksdag), dels ock — utan att framlägga något särskilt förslag — framhållit angelägenheten av upplysningsverksamhet för att jordbrukarna skulle i högre grad uppmärksamma de med hypotekslånen förenade fördelarna.

Åt den pågående utredningen rörande formerna för en reglering av jordbrukets kreditförhållanden har, såsom den här ovan lämnade redogörelsen utvisar, bland annat uppdragits att överväga frågan om beredande av möjlighet för jordbrukarna till konvertering av på ogynnsamma villkor erhållna krediter i långfristiga lån med fördelaktigare räntesatser och amorteringsvillkor. Utskottet finner detta uppdrag nära sammanhänga med den i motionerna berörda frågan om jordbrukets primärkredit. Sistnämnda fråga har visserligen ganska nyligen varit föremål för utredning och föranlett åtgärder från statsmakternas sida, men jordbruksnäringens nuvarande läge synes dock motivera en undersökning, huruvida icke även på detta område ytterligare åtgärder kunna vidtagas till åstadkommande av förbättrade kreditförhållanden för jordbrukarna. Det material, över vilket de tillsatta utredningsmännen förfoga, torde ock kunna tjäna som underlag för en utredning angående primärkrediten. Utredningsmännen kunna jämväl förväntas, i den mån deras nuvarande uppgift ger anledning därtill, utsträcka undersökningen till primärkreditens område. De av departementschefen angivna riktlinjerna för utredningen torde dock måhända icke anses medgiva en allsidig prövning av i vad mån primärkredit på förbättrade villkor kan åstadkommas. Kungl. Maj:t synes därför, om så är fallet, böra taga under övervägande särskilda åtgärder för åstadkommande av ifrågavarande utredning. Med hänsyn till angelägenheten av att utredningsmännens arbete fortfarande inriktas på framläggande till 1935 års riksdag av förslag rörande sekundär- och driftskrediten, som måste anses vara i trängande behov av reglerande åtgärder, kan det tänkas bliva erforderligt att antingen uppdelat utredningsmännens arbetsuppgift och låta den nyss berörda utredningen rörande primärkrediten komma i andra hand eller också tillkalla särskilda utredningsmän för denna uppgift. Avgörandet härutinnan torde böra ankomma på Kungl. Maj:t. På nu angivna skäl föreslår utskottet, att riksdagen genom en skrivelse till Kungl. Maj:t framhåller önskvärdheten av att frågan om förbättrade villkor för den primära jordbrukskrediten och därmed sammanhängande ränteförhållanden blir föremål för utredning på sätt Kungl. Maj:t torde bestämma.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen i anledning av motionerna I: 161 och II: 323 må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville, med beaktande av vad utskottet här ovan anför, föranstalta om utredning angående

Utskottet.

möjligheterna att åstadkomma förbättrade villkor för den primära jordbrukskrediten samt för riksdagen framlägga de förslag, som av utredningen föranledas.

Stockholm den 17 maj 1934.

På jordbruksutskottets vägnar:

C. J. JOHANSSON.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Sederholm, August Nilsson, Carl Eriksson, Tjällgren, Bengtsson, Elof Andersson, Jacob Hansson* och *Karl Emil Johansson*; samt

från andra kammaren: herrar *Johansson* i Uppmälby, *Hedlund* i Häste, *Gustafson* i Kasenberg, *Carlström, Andersson* i Tungelsta, *Gustafson* i Vimmerby, *Ericsson* i Sörsjön och *Lundbom*.